

Doktor Nordentoft og baron Rosenkrantz

af Flemming Skipper

En historie om en omstridt Thisted-læge, en ligeså omstridt datter, der blev opfattet som en provokation mod fundamentale kristne værdier, og en nevø, der troede sig på den rigtige hest, da han blev nazistisk pennefører: Poul, Inger Merete og Knud Nordentoft. Ude i kulissen – i begyndelsen af 1900-tallet – stod en baron med blok og blyant. Og en konge, der formaner doktor Nordentoft at holde hovedet højt!

Thisted 1905. Postkortidyl fra Christiansgave med den lille købstads første tennisbane over for forlystelses-etablissement Sommerlyst – senere Sangernes Hus. I nærheden af Hotel Royals have med keglebanen. Esplanaden og Valmuesalen er andre navne i den lokale historieskrivning. Fint var det. Folkeligt skulle det også være. Men tennissporten var nu det

pænere borgerskabs legeplads. Helt frem til 1950'erne havde dette borgerskab en slags monopol på tennissporten som i andre byer landet over. Det gik her i begyndelsen af 1900-tallet pænt og anstændigt for sig med stråhat og vest for herrerne – stråhat og fodlange nederdele for damerne. Hvad hovedbeklædningen angår, kan det være af hensyn til fotografen, der

Læge Poul Nordentoft var en aktiv mand med mange jern i ilden – også inden for den nye tennissport. Her sammen sin kone Astrid (bagest) og en datter af amtmand Simony. 1905. (Lokalhistorisk Arkiv).

sikkert ikke var kommet tilfældigt forbi, da han med storkamera var på egnen for at lave optagelser til en serie postkort fra Limfjordsbyen, der ville gøre omverdenen bekendt med, at Thisted var mere end en berømt digter. Først med det sidste i sportens nye verden. Thisted var blandt de første provinsbyer, der indførte tennisspillet efter britisk inspiration.

Man kan forestille sig, at fotografen har hidkaldt repræsentanterne for det nævnte bedre borgerskab. Manden på postkortbilledet *Fra Tennisbanerne* er 31 år, en travl læge i byen med stort engagement og aktiv på mange fronter – også de selskabelige. En af de første automobilejere i Thisted. Der samles altid en hale af børn, når han skal ud at køre, og hvis han ude på landevejen eller i byens gader møder en hestevogn, må han holde stille – ellers bliver hestene bange og kan løbe løbsk. Forbi er den tid, da en lænestol uden ben bliver spændt fast på bøndernes fladvogne, når de skal »hente doktoren«. Fagligt er den unge læge virksom på

»I Sandhed, atter er Fanden løs i Thisted«.
Palle Rosenkrantz 1907.

felter som hygiejne, sund mælk til børn og fødselskundskab. Hans navn er Poul Nordentoft. Ifølge oplysninger, der er vedhæftet billedet mange år senere, er kvinden med ryggen til hans kone, Astrid – datter af byens stationsforstander, Kabell. Mere kendt som »Kaptajnen« – som han havde været i krigen i 1864. Den anden tennisspillende kvinde er datter af amtmand Simony.

Poul Nordentoft havde i 1901 overtaget en ældre bror, Severin Nordentofts praksis i byen og også hans stærkt konservative vennekreds. Han var svoger til en af Thistedes store købmænd (manufakturhandler) Brinkmann, der havde en ejendom med forretning og beboelse på Store Torv ved siden af rådhuset. Nordentoft-navnet havde han gennem sin farmor, der

Lilletorv 1908. Familien Nordentoft boede på første sal i hjørneejendommen Torvegade-Skovgade. Her lå også lægens meget omtalte »consultationsværelse«. (Lokalhistorisk Arkiv).

var ud af Christen Pedersen Nordentofts slægt, skipper og købmand, der i Klitmøller havde drevet skudehandel på Norge, og hvis efterkommere siden etablerede sig i Thisted med en større handelsvirksomhed.

Nordentoft-slægten kan føres tilbage til gårdfæster i Nors Vestergaard Thomas Christensen Westergaard (ca. 1610-83), hvis tipoldebarn var Christen Pedersen Nordentoft (1776-1827). Navnet stammer fra en gård i Sjørring.

Poul Nordentoft kom ud af en slægt med en usædvanlig portion selvbevidsthed, initiativrigdom og energi i bagagen, med en stor lyst til at give sig i kast med tilværelsens mangfoldighed af veje og – vildveje. Således som det her skal søges afspejlet i de tre Nordentoft-skæbner: Poul Nordentoft, hans datter, Inger Merete Nordentoft, og nevøen Knud Nordentoft.

Vi begynder 18. juni 1907 med et citat fra dagbladet Politikens kronik:

»Jeg staar på Thisted Kirkegaard ved I.P. Jacobsens Grav, jeg vender mig og ser over mod Raadhuset, der ligger 20 Skridt fra Graven, og i et af de Gitrede Vinduer i Raadhusets Arrest ser jeg en ung Mand, der staar og stirrer over mod Alléen, hvor en Kvinde gaar med nogle Børn. Min Ledsager fortæller mig, at denne Mand er Læge Poul Nordentoft, der nu i tre Uger har siddet arresteret, fængslet af Kommissionsdommeren, Assessor Schou, som sigtet for at have anmeldt et fingeret Tyveri hos sig selv for derved at skabe sig Fordel, en Mand, der nu er ruineret, om hvem Dommeren paa- staar, at han er sikker paa sin Straf saavel for denne som for en Række andre graverende Forbrydelser«.

En sag for Palle Rosenkrantz

Kronikkens forfatter var få dage forinden ankommet fra København og havde straks bevæget sig ind i begivenhedernes øje i *Nordentoft-*

Poul Nordentoft. Tegningen er fra dagbladet Politiken under sagen mod den tidligere Thisted-læge i 1918, der få år senere bragte ham ti år i Horsens Tugthus.

sagen efter at have stillet kufferten fra sig på værelset på Hotel Aalborg nede ved havnen. Med beslutsomme og selvsikre skridt havde den københavnske journalist og forfatter bevæget sig gennem Storegade og vakt en del opsigt, for han lignede ikke nogen, man tidligere havde set i byens gader. Han skulle op til kirkegårdspladsen og digtergraven. Det er lige her i nabolaget, det hele foregår. Begivenhederne. Eller hvad det nu er, der går for sig. Al den snak. Rygter og bysnak løb om muligt endnu hurtigere dengang, da man ikke havde hverken radio eller fjernsyn til at sprede tankerne. Til gengæld var der aviserne, og selv om de i sagens natur altid var en dag bagefter, så var de ofte foran. Poul Nordentofts meritter – eller ikke-meritter i og uden for konsultationen i Torvegade/Skovgade – var »godt stof«. Mange forlydender blev bragt til store torvs, pludselig kunne mange se sammenhæng i meget, der ikke før havde givet mening fra sig; det kunne pludselig i denne bysnak knyttes sammen med én bestemt per-

son, den unge læge. Og det havner åbenbart alt sammen for kommissionsdommerens øre. Sådan tegner billedet sig i al fald på over 100 års afstand med de eksisterende kilder. Eller som det blev udtrykt i 1907 af en af dem, der forsøgte at komme Nordentoft til undsætning: »Thisted – dette græsselige Sladderhul«. Og det skulle blive meget værre. Nordentoft-sagen vil komme til at strække sig langt op i 1930'erne. Mere end en snes år efter Nordentoft-familien havde sagt farvel og tak og forladt Thy.

Foreløbig er vi ikke kommet længere end til kirkegården, J. P. Jacobsens grav og Thisted Kirke – til Politikens kronik 18. juni 1907 og flere »mærkelige« tildragelser, bl.a. mystiske brandstiftelser i et hus tilhørende J. P. Jacobsens svoger, konsul Andersen: »Jeg siger til min Ledsager: »Hvad tror De, han, der hviler i Graven, vilde have sagt til dette?«. Og han svarer: »Jeg tror, han vilde have haft nok at gøre med at arbejde for sin Søsterdatter, der er bleven indespærret til Observation paa en Sindssygeanstalt, sigtet for Brandstiftelse, indlagt på Kommissionsdommerens foranstaltning paa en Attest fra en Mand, der udtrykkelig erklærer, at han ikke kender hende nøje«. »Ja«, siger jeg, »dansk Retspleje rummer mange Overraskelser; men hvad jeg har set og hørt i Thisted i disse Dage, det kalder i min Erindring Billederne frem fra den berømte Besættelsessag mod Præsten Ole Bjørn fra Thisted sidst i det 17. Århundrede. I Sandhed, atter er Fanden løs i Thisted, og vi forlader J. P. Jacobsens Grav, gaar forbi Fængselsmuren, hvorfra den fangne Mand stirrer mod sin Hustru og sine Børn, for at tage fat i Arbejdet, som er at fortælle i Politikens kronik, hvad der virkelig er gaaet for sig i Thisted«.

Den københavnske journalist og forfatter er Palle Rosenkrantz. Han var 40 år i 1907, og med romanen *Hvad Skovsøen gemte*, der udkom i 1903, havde han slået sit navn fast som Danmarks første forfatter af moderne

detektiv- og kriminalhistorier. En skandinavisk – og prestigefyldt – krimipris er i mange år uddelt i Rosenkrantz' navn af Det danske Kriminalakademi. Han skrev underholdende og umiddelbart fængende, og flere af hans bøger læses fortsat i modsætning til en stor del af hans samtids litteratur. Bøgerne udkom i Norden, England, Tyskland, og endda til USA nåede hans navn.

Men hvad får denne mand til pludselig at dukke op i Thisted og kaste sig ud i Nordentoft-sagen, som han tilsyneladende kender så meget til, at han også på forhånd er i stand til at fælde en slags dom? En onkel – en anden baron Rosenkrantz – havde midt i 1800-tallet været amtmand i Thisted, men det er næppe forklaringen. Den skal nok i stedet findes i Rosenkrantz' egen historie. Og måske fordi der i sagens akter dukker et navn op, han kan nikke mere end genkendende til. Navnet på distriktslægen i Thisted. Det tænder en lampe. Nordentoft-sagen var måske en krimimesse værd.

En adelsmand uden gods og guld

Baron Palle Adam Vilhelm Rosenkrantz var født i 1867 som adelsmand, men uden hverken gods eller guld. Navnet Rosenkrantz – som Shakespeare udødeliggjorde i »Hamlet« – stammer tilbage til 1500-tallet. Den betydningsfulde adelsslægt kan dog føres endnu længere tilbage og tæller nogle af danmarkshistoriens mest fremtrædende mænd. Men nogen var mere betydelig end andre. Palle Rosenkrantz' farfar var en tidligere lejesoldat fra Europas slagmarker, hans far var skriver i admiralitetet, senere diplomat i Rom, en post han i hast måtte forlade og aldeles ufrivilligt. Palles mor var en mange år yngre kvinde, som faren bortførte fra Skotland. Han døde, da drengen var seks år. Moren boede for det meste i udlandet, og

han kom på Herlufsholm Kostskole. Vejen til juraeksamen var ikke lige ud ad landevejen, nærmest lettere slingrende og for det meste i godt humør. Ved venners hjælp blev han byfogedfuldmægtig i Rødby på Lolland med en indtægt, der hurtigt fik ben at løbe på. Senere avancerede han til første herredsfuldmægtig i Nakskov. Lidt mere givtigt, men stadig ikke givtigt nok.

Palle Rosenkrantz slog stort om sig i venners glade lag blandt den lollandske landadel, forsøgte at leve livet som en af de velhavende adelsmænd og levemænd, han ikke hørte til; i løbet af få år endte det med et brag af gæld og fallit. Hans foresatte havde i stigende grad følt sig utryk ved sin fuldmægtigs økonomiske situation. Resultatet var en fyring. Snart truede en ny skandale – en mistanke om forbrug af betroede midler. Under stor opmærksomhed nåede Palle Rosenkrantz at blive arresteret på sit pensionatsværelse i København og med politieskorte ført til Lolland. I sidste øjeblik blev en dom for bedrageri undgået. En deroute der var guf for aviserne og i det hele taget en offentlig sag. Han blev direkte opfordret til at forlade landet for ikke at blamere adelsnavnet Rosenkrantz yderligere, men han fik dog redet stormen af ved at tage til Sverige en tid. Han genoptog juraen og begyndte at skrive. I en lang årrække var han medarbejder ved Politiken samtidig med, at han indledte et forfatterskab, der omfattede romaner i næsten alle genrer samt dokumentariske bøger, der kunne være udløbere af de affærer inden for politi og retsvæsen, han havde rejst i avisens spalter. Således som det var tilfældet med Nordentoft-sagen fra Thisted. Hvad Palle Rosenkrantz forfulgte her – at samle oplysninger og vidneudsagn i forsvar for den unge læge i arresten, som han var overbevist om var udsat for nærmest justitsmord – kendte han på egen krop. Eller sjæl. For københavneren kan der i Thisted-sagen være noget personligt på

Forfatteren Palle Rosenkrantz fotograferet i 1930'erne. Han blev stærkt optaget af Poul Nordentofts skæbne, som han kunne identificere sig med, og det gav stof til såvel artikler i aviser landet over som bøger og skuespil. (Gyldendal).

spil – tænker man her 100 år efter. Han har i al fald ikke haft svært ved ligefrem at identificere sig med et menneske som den syv år yngre Thisted-læge og den uretfærdige behandling, han – tilsyneladende – er udsat for.

Da Palle Rosenkrantz efter hjemkomsten fra Sverige genoptog den juridiske karriere, var han løbet ind i en ny affære. Efter alt at dømme uretfærdigt anklaget for checkbedrageri under en retssag, hvor han egentlig skulle møde op som vidne. Det er i sommeren 1899. For en bekendt, der er indehaver af et patentbureau, har Rosenkrantz foretaget en række oversættelser. Da en check bliver stjålet fra kontoret

og kassereren arresteret, bliver han anmodet om at møde op i Kriminal- og Politiretten på Nytorv i København for at aflægge vidnesbyrd. Palle Rosenkrantz og dommeren går tilsyneladende fuldstændig fejl af hinanden. Den temperamentsfulde Rosenkrantz tager situationen fornærmeligt og vil forlade retssalen. »Vent lidt«, siger dommeren så. »Jeg sigter nu Dem for at have tilvendt Dem Checken. Nu er De sigtet, og nu vil De maaske opføre Dem sømmeligt«. Senere bliver tiltalen dog frafaldet. Rosenkrantz forsøger at få ret i en klage over kriminalassessoren, skriver en harmdirrende artikel om sagen, men klagen bliver afvist. Og dét glemmer han aldrig. Han har udpeget sine fremtidige fjender, set dem direkte i øjnene, repræsentanterne for kriminalretten, retsplejen, politivæsenet. »Han havde fået et sår i sjælen, som aldrig lægtes. Man kan kalde det hans dommer-traume«, som krimieksperten Harald Mogensen udtrykker det i *Mord og Mysterier* (1983). Adelsmanden Rosenkrantz havde personlig baggrund for at skrive om grundstoffet i krimigenren.

Rødder tilbage til enevælden

Det var disse erfaringer, Palle Rosenkrantz havde med i den bagage, han stillede fra sig på værelset på Hotel Aalborg for straks at ile op til Store Torv og kirkegården, arresten med den fængslede Poul Nordentoft. Klar til kamp mod det danske politi og retsvæsen, lokaliseret i kommissionsdomstolen på Thisted Rådhus få meter fra arresten, personificeret i kommissionsdommeren, assessor Schou. Tiden var inde til mere end blot et kritisk blik på retssystemet, vilkårlige isolationsfængslinger og politiets lemfældige omgang med og holdning til bevisbyrden. Der var nok at tage fat på. Palle Rosenkrantz var både en hurtig og effektiv efterforsker, der i sine artikler i Po-

litiken, aftrykt i andre aviser landet over, i et klart og forbavsende nutidigt sprog rapporterer om, hvordan sagerne står til deroppe i den lille købstad ved Limfjorden, hvor borgerskabet for en stund har fået andet og mere end tennis på banerne i Christiansgave at tænke på. Og snakke om.

I begyndelsen af 1900-tallet var en reform af tidens retspleje og spørgsmålet om retssikkerhed til debat. Palle Rosenkrantz var ikke ene med sin kritik af systemet. Men han var måske den mest ihærdige og dén med størst gennemslagskraft. Det danske samfund var blevet demokratiseret og humaniseret med grundloven i 1849, men halsede håbløst bagefter, når det gjaldt straffet. Med rødder tilbage til enevælden var der en sammenblanding af domstole og politi, der kunne få de alvorligste konsekvenser for dem, der faldt – ja, i politiets klør. Uden for København var det den samme jurist, der både efterforskede kriminalsager, forhørte den mistænkte for at få en tilståelse og bagefter idømme ham en straf. I Thisted hed han assessor Schou. Der var en atmosfære af hemmelighed over det gamle retssystem med lukkede forundersøgelserforhør. Princippet var det inkvisitoriske. Den anklagede var forpligtet til at meddele alt, hvad vedkommende vidste, og til, når han var skyldig, at aflægge fuld tilståelse. Det tvangsmiddel, der blev brugt, var varetægts- og isoleringsfængsel, man sad »på bekendelse«, og dér kunne man blive siddende på anklager-dommerens kendelse.

Og dér sad så læge Poul Nordentoft i en længere periode. Når han ikke kiggede ud mellem tremmerne, sad han ved et lille bord og beskrev forholdene i arresten og dens indretning i detaljer. Behandlingen af arrestanter i Thisted Arrest anno 1907. Denne rapport fra cellen på Thisted Rådhus er i dag et vigtigt lokalhistorisk aktstykke. Hyggelæsning er det just ikke anno 2008.

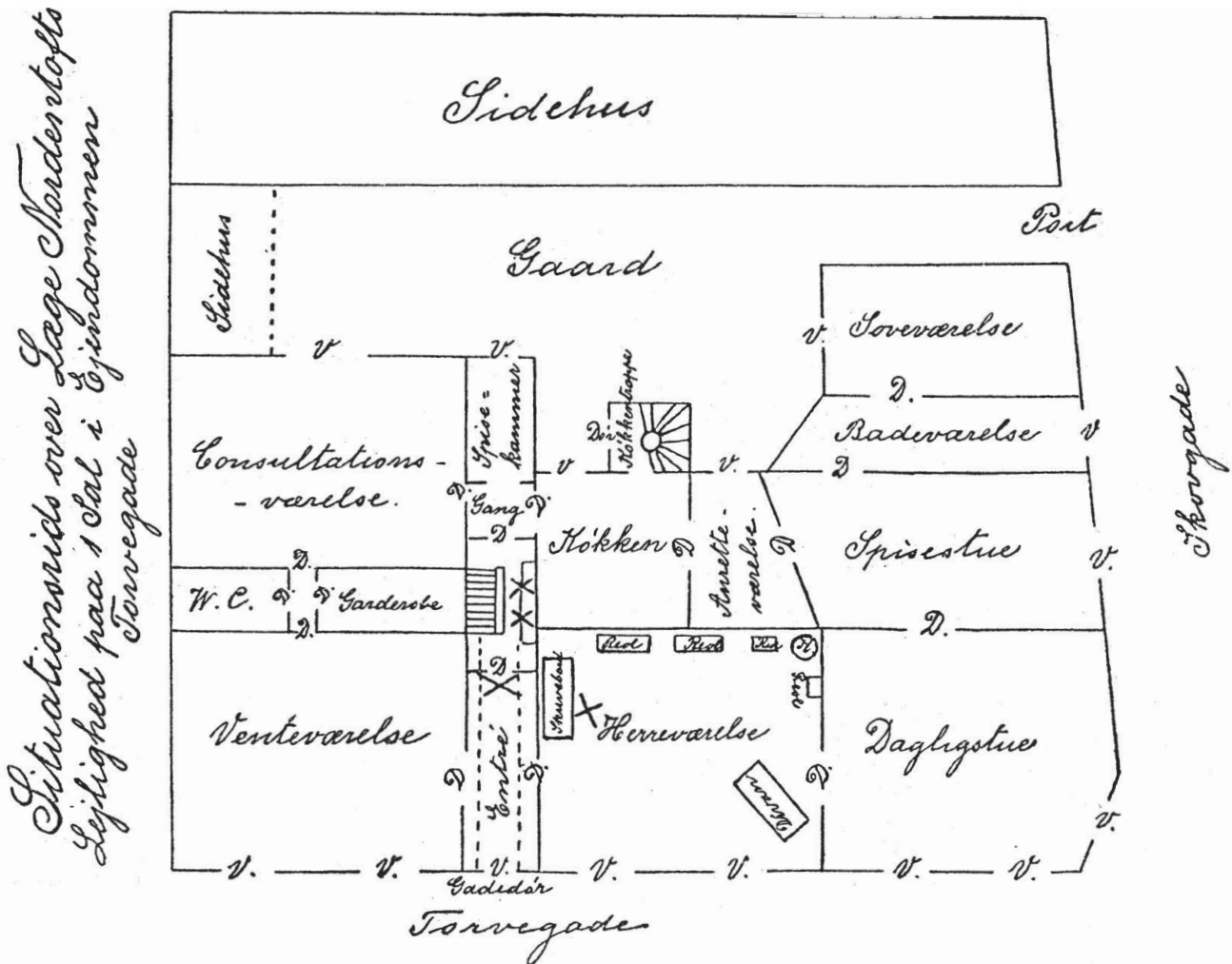
Den nye indretning af retsplejen fra 1919 er i grundtrækkene præcis den samme, som gælder i dag – med en forsvarer, en anklager og en uafhængig dommer.

Torvegade-Skovgade – en kendt adresse

Men hvad var det nu med dét indbrud – og navnet på dén mand, der fik journalisten, forfatteren, baron Rosenkrantz til at gribe til våben og drage til Thisted for at forsvare den unge læge, der var kommet på anklagebænk og

foreløbig – med magt – placeret på en hård stol i en lille arrest i den lille by højt mod nord, de færreste kendte noget til i København. Bortset fra – måske – navnet på en berømt digter. Og så – naturligvis – skriverierne i aviserne om denne Nordentoft-sag. Det var allerede mange. Det skulle blive til endnu flere, som århundredet skred frem.

Poul Nordentoft havde anmeldt, at der 12. januar 1907 om natten var blevet begået et indbrud hos ham, hvor der var blevet stjålet et beløb på 530 kroner – et forholdsvis stort beløb på dette tidspunkt – nogle Havana-cigarer og

Dette »Situationsribs over Læge Nordentofts Lejlighed« ledsagede flere af de artikler, som Palle Rosenkrantz skrev om det mystiske indbrud og andre ligeså mystiske tildragelser i Thisted i 1907. Tegningen er her gengivet fra den bog, Rosenkrantz skrev om Nordentoft-sagen i 1909. Og da sagen genopførtes mange år senere, kunne avislæsere over hele landet se, hvordan en provinslæge i begyndelsen af århundredet indrettede sig med privatbolig og »consultationsværelse«.

en gammel hat. Umiddelbart efter anmeldte lægen, der havde forsikret mod indbrud, tyveriet til forsikringsselskabet og fik 30 kroner for cigarerne. Hatten foreligger der ikke noget om. Derimod blev det straks fastslået – hvad han vidste i forvejen – at de rede penge ikke var forsikret.

»Nu, fire Maaneder efter, sidder Læge Nordentoft på tredje Uge i Thisted Arrest og enhver, der har Lyst til det, kan læse i alle Landets Blade om, at det til Evidens er godtgjort, at han selv har opfundet Historien om Indbrudstyveriet«, skriver Palle Rosenkrantz i Politikens kronik 18. juni. Men ikke nok med dét. I samme blade kan læses, at Poul Nordentoft er en ruineret mand, der skylder Gud og hver mand i byen og står på fallittens rand. Og hvis man læser videre – hvad mange nok gjorde – fremgår det med al den tydelighed, der skinner igennem i den slags avisreportage, at Thisted-lægen er en slet person, en solderist og en dårlig ægtemand, at han har drevet en systematisk forfalskning af attester. »Kort sagt, at han er en Forbryder og oven i købet en almindelig og ret dum Forbryder, en Plet paa den Stand, han tilhører«, skriver Palle Rosenkrantz i den første af de to kronikker på det lejede værelse på Hotel Aalborg. Med det tidligste tog fra Thisted bliver manuskripterne sendt til avisen i København. De bliver fulgt op af andre artikler.

»Der er i Thisted en Klike, særlig Embedsmænd etc, der har baaret sig asenagtig ad imod mig. Om den indstiller sin Virksomhed, ved jeg ikke. Smaafolk i By og paa Land søger mig flinkt. Jeg klager ikke, jeg hænger i, og det skal nok gaa. Navnlig nu, da jeg har faaet Sladderens slaaet ned ved Dom«.

Poul Nordentoft 1908.

Familien Nordentoft boede på første sal i en ejendom på hjørnet af Torvegade og Skovgade, og i en bog om Thisted-sagen, som Palle Rosenkrantz udsendte i 1909, er der en skitse af lejligheden, så man bedre kunne finde rundt i bedømmelsen af, hvem der nu havde foretaget det indbrud, der fik lavinen til at rulle i aviser over hele landet. Og en sag og en skitse, der blev en fast bestanddel af senere retssager mod Poul Nordentoft, efter at familien for længst var rejst fra byen. En skitse med beboelse og »*Consultationsværelse*«. De ydre rammer for en tilsyneladende velstående borgerlig familie, et aktstykke i beskrivelsen af en retssag og et lokalhistorisk dokument på linje med den detaljerede beretning fra denne lejligheds beboer om indretning af og ophold i en bys arrest på samme tidspunkt.

Assessor Schou og distriktslæge Jørgensen

For Palle Rosenkrantz var der ingen tvivl: Kilden til oplysningerne i aviserne var kommissionsdommeren, assessor Schou – og distriktslæge Jørgensen. Da distriktslægens navn dukkede op, var han med det samme klar over, at han måtte til Thisted. Han kendte Thisted distriktslæge fra en anden lægesag. En læge Levin var i en årrække blevet forfulgt af Jørgensen og blev senere frifundet for anklager, der lignede dem, distriktslægen nu rettede mod Nordentoft. »Jeg er nemlig overbevist om, at Distriktslæge Jørgensen personlig er fuldt og fast overbevist om, at han har Ret. Distriktslæge Jørgensen, der uden at blinke betegner det Samfund, hvori han lever, som en Hob af Skørlevnere og Bedragere, har i en Række Aar ivrigt arbejdet for at kalde Retten til Vaaben mod de talløse og uhyrlige Forbrydelser, hans bekymrede Øjne daglig ser«, rapporterer Palle Rosenkrantz. For ham er sandheden, at Nordentoft utvivlsomt har været genstand for et

indbrudstyveri, at han er en brav og hjælpsom mand, 33 år gammel, ikke noget hængehoved, en mand med mange venner, med en stor praksis og et godt navn i vide kredse, støttet af en indflydelsesrig og velstående familie, som efter at have talt med ham i arresten »fuldt og fast er overbeviste om, at han er uskyldig«.

Assessor Schou karakteriseres som »en forsigtig, humant tænkende Mand, han føler at han arbejder i en Overgangstid, en Tid hvor Kravet til Reform af Retsplejen tvinger en Kommissionsdommer til at forlade det gamle Inkvisitionsprincip og betrede mere moderne Veje«. Alligevel mener Palle Rosenkrantz, at

assessoren har lidt »skibbrud« i Nordentoftsagen, han har samarbejdet daglig med distriktslæge Jørgensen og har overvurderet sin evne til at sigte hans anklager og de rygter og forlydender, der har travlt på egnen og som også ankommer til kommissionsdomstolen: Sædelighedsforbrydelser, fosterfordrivelse, falske attester, skørlevned og uvederhæftighed, assurancesvig, solderi rundt om i Thy, der falder lidt uden for de borgerlige normer på egnen (»Svir, Spil og med Kvinder«) – ja, endog mordforsøg anklages den unge læge for.

Alt og alle kunne tilsyneladende med ét hæftes sammen med den unge læges ophold i

Postvognen med hest og fører (og postmester?) har taget opstilling i Vestergade til ære for fotografen i 1908. Året forinden var postvognen blevet udsat for et røverisk overfald på Simons Bakke. Og det blev straks sat i forbindelse med den økonomisk pressede læge Poul Nordentoft, da sagen mod ham begyndte at tage fart. Han havde nu ingen andel i den dramatiske – og over det ganske land meget omtalte – affære. (Lokalhistorisk Arkiv).

arresten, der kom til at strække sig over en måned. Alligevel forekommer Rosenkrantz' sammenligning med besættelsessagen fra det 17. århundrede noget dristig, og når man ser på, hvad det hele ender med og Nordentoft dømt for, har det ikke stået så sløjt til i kommissionsdomstolen – og hos assessor Schou – som den københavnske journalist og forfatter ellers lader sine mange læsere landet over vide.

Poul Nordentoft bliver arresteret

Poul Nordentoft var blevet anholdt 24. maj 1907. I samme dags udgave af den konservative

Byfoged – og borgmester – H. E. Clausen. Da Nordentoft-sagen dukkede op samtidig med andre større sager om bl.a. brandstiftelser og et postrøveri på Simons Bakke, måtte han tilkalde assistance udefra. (Lokalhistorisk Arkiv).

Thisted Amtsavis kunne thistedboerne læse, at den unge læge havde været tilsagt til forhør: »Dette resulterede i, at han ved Middagstid blev erklæret for Arrestant, idet han sigtes for falsk Anmeldelse, Assurancesvig samt andre Bedragerier«. Ikke meget længere var historien i Venstre-avisen Thisted Amts Tidende, der dog dagen efter fulgte sagen op og også kom ind på den såkaldte bysnak: »Vittige Folk gjorde Bemærkninger om, at Tyven havde været mere end almindelig heldig, da han fandt de 530 Kr. i Lægens Gemmer«.

I Palle Rosenkrantz' bog *Naar en Dommer tager Fejl* er den dramatiske hændelse indgående beskrevet set med Nordentofts øjne og hjulpet på vej af forfatterens indignation: »Forhøret formede sig ret drastisk. Nordentoft anede intet, han var lidt arrig over alt det Forhørsrøvl, men da Schou sigtede ham for selv at have begaaet Indbruddet, blev han ganske konsterneret. Saa fulgte Sigtelsen for forsøgt Assurancesvig, som Nordentoft afviste med den fornuftige Bemærkning, at han jo dog altid havde vidst, at han ikke havde assureret Penge. Nordentoft stod og legede nervøst med en Pennekniv, han havde taget op af sin Lomme, og pludselig, paa et Tegn fra Schou, kaster den firskaarne Overbetjent Andersen sig over Nordentoft og fratager ham Kniven. Man frygtede for, at han skulde begaa Selvmord. Nu forstod Nordentoft, at det var galt. Med den Energi, hvormed en Svømmer pjasker sig paa Brystet, inden han hopper ud i det vaade, gentog Schou, som for at stramme sig op, disse Ord: Der er fuldkommen tilstrækkelig Grundlag til en Arrestation. Og Plumps – der laa Kriminalassessoren i Vandet. Tænk hvor hans Thisteddage vilde have formet sig anderledes, om han havde holdt sig oppe paa det Tørre! Men foreløbig var det Poul Nordentoft, det gik ud over. Han blev arresteret«.

Poul Nordentoft-affæren var som nævnt ikke den eneste »mystiske« sag i Thisted omkring

1907. Der havde været et sparekasserøveri, pyromanbrande (af alle i Thisted hos den berømte digter Jacobsens familie som omtalt af Palle Rosenkrantz i Politiken) og et postrøveri på Simons Bakke. En postvogn var blevet røvet under ret dramatiske omstændigheder. Opklaringsprocenten var ikke at prale af. Byfoged Clausen, byens borgmester, var en mand på 73 år, der med rette mente, at det var mere, end hans kræfter (og evner) rakte – der måtte yngre folk til byen. Det var baggrunden for kommissionsdomstolen og assessor Schous ankomst til Thisted. Og for baron Rosenkrantz der vendte tilbage til Thisted-sagen flere gange. Foruden artikler i Politiken blev det til bogen med et forsvar for Poul Nordentoft *Naar en Dommer tager Fejl. En redegørelse for Nordentoft-sagen fra dens kulisser*, 1909. Stoffet blev i 1912 omsat til en roman *Baldrian*, en fri behandling af Poul Nordentoft-sagen, som oven i købet blev dramatiseret og opført på Dagmar-teatret i København – og med succes. Palle Rosenkrantz er på dette tidspunkt overbevist om, at Nordentoft med urette blev beskyldt for indbrud hos sig selv. At han faktisk tilstod dette 1918 førte ikke til nogen ændring i romanens sidste udgave fra 1928. Hvor hans holdning til Thisted i 1909 er ironisk-nedladende, bliver den senere en anelse mere forstående.

I audiens hos Kongen

Men før det kom så vidt, havde Poul Nordentoft fået en idé, før det sidste afgørende slag skulle slås i Højesteret, der blev fulgt af en stor offentlighed, fordi man i mange kredse også så sagen som led i kampen for en radikal ændring af retsplejen i Danmark. Han ville i audiens hos Kongen! Kong Frederik den Ottende. »Alle, der kender ham, siger at han er en varmhjertet og god Mand, der virkelig føler Glæde ved at hjælpe dem, der henvender sig til ham. Norden-

Fra Læserne: De anonyme Breve

Idet jeg bestemt protesterer mod de af Læge Nordentoft fremsatte Beskyldninger, har jeg straks anmodet om en Retslig Undersøgelse. Jeg beder Publikum opsætte Dommen, indtil Resultatet foreligger. Thisted, 14. Januar 1909. Jørgensen, Distriktslæge. Thisted Amts Tidende.

Distriktslæge Jørgensen

ligger for Tiden meget betænkelig syg af en Blodforgiftning. Thisted Amts Tidende 15. Januar 1909.

Fra læserne: Lægestriden

At Dr. Jørgensen nu siges i den senere Tid at være bleven alvorligt syg, er, om end maaske ikke saa mærkeligt i og for sig, for alle Parter meget beklageligt. Ingen ønsker mere end jeg at bevare ham rask. Men at en Mand, der opfører sig slet, gaar hen og bliver syg, kan ikke gjøre Sagen klar. Hvad jeg har skrevet om Dr. Jørgensen er ganske vist modbydeligt, men ingenlunde Insinuationer, derimod aabenlyst fremsatte Beskyldninger, som jeg glæder mig til at bevise for Retten. Thisted, den 10de Februar 1909. Nordentoft. Thisted Amts Tidende.

toft tilhører en gammel Slægt af Højremænd, hans Brødre er trofaste og loyale Undersaatter, det var naturligt, at han paa gammel dansk Vis vendte sit Blik mod Kongen«, skriver Rosenkrantz, der sikkert også har en part i den gode idé med at inddrage majestæten.

Det er i Palle Rosenkrantz bog *Naar en Dommer tager Fejl*, at vi finder Kongens ord til thistedboen med det ramponerede rygte: »Jeg har beundret saa mandigt og modigt, De har baaret Deres skæbne. Jeg kender Deres sag,

Børnene. Inger Merete, Else og Stig Nordentoft fotograferet 1911 i Thisted. Året efter forlod Nordentoft-familien Thisted. (Privatfoto).

og jeg interesserer mig for den. Hvad jeg kan gøre for Dem, skal jeg gøre. Men jeg kan ikke love Dem, at jeg kan hjælpe. Det afhænger af Justitsministeren, han har én gang afslaaet Deres Ansøgning, og han hører til de Mænd, der ikke tror at kunde ændre, hvad de en Gang har gjort. Vær ved godt Mod – jeg skal tage Deres Ansøgning, sætte mig ind i den og tale med Ministeren. Men hvad der end sker, drag tilbage til Thisted med hævet Pande, gør Deres Arbejde og bær frem for alt Deres Hoved højt«.

Poul Nordentoft-sagen med dens principielle strafferetslige sider med perspektiv ud over bygrænsen har hidtil kun været sporadisk behandlet i den lokale historieskrivning. Til gengæld optræder han jævnligt i Thisted Dagblads »Klip fra de gamle aviser«, fordi Nordentoft spøjte i de lokale aviser, længe efter at familien i 1912 havde forladt byen. Træt af den sladder og de rygter der blev med at klæbe til navnet.

I Torvene. Mennesker og huse i Thisted omkring 1900 (1992) er Nordentoft-sagen kort omtalt i afsnittet om Lille Torv. Med baggrund i den kendsgerning, at Poul Nordentoft i 1918 havde erkendt indbruddet i egen lejlighed tilbage i 1907 rekonstrueres forløbet: »Den 17. januar var begge ægtefæller ude om aftenen. Astrid var henne hos Brinkmanns på Store Torv, kom først hjem og gik i seng. Poul var på Hotel Thy i Storegade, hvor han var med til en prøve på dilettopførelse af Genboerne og kom sent hjem. Her foretog han sig nogle usædvanlige ting. Dirkede gadedøren op, slog sin dørrude på første sal ud (og glemte at flytte skårene indenfor dagen efter) brød sit skrivebord op, rodede tingene ud i herreværelset, ky-lede sin sparekassebog ned ad trappen. Gik så i seng for næste morgen at blive vækket af stue-pigen – der havde været indbrud! Han påstod nu, at der manglede 530 kr., der havde ligget i sparekassebogen, nogle Havana-cigarer og en

gammel hat. Politibetjenten havde en mistanke til ham, men kunne intet stille op«.

Kunne aldrig sige nej til at hjælpe

Hvem var denne Poul Nordentoft? Forfatteren Palle Rosenkrantz gav op gennem første halvdel af 1900-tallet flere bud. Lokalhistorikeren Jens Ole Petersen gjorde næsten 90 år senere et forsøg, da han forklarede, at Nordentoft var blandt en stribe meget begavede, men også selvhævdende søskende fra et højt prist præstehjem i Brabrand. »Poul Glad« blev han kaldt som barn. »Naturens muntre søn« lyder en senere karakteristik i Thisted-tiden. »Er noget af hans hemmelighed, at han var i kontrast til de stræbsomme brødre?« spørger Jens Ole Petersen. Vi har mødt den ældste, Severin, Århus-professoren, en anden bror er forstander på en grundtvigsk højskole i Amerika, en tredje er sognepræst i Hellerup og flere yngre brødre er læger og jurister.

Poul Nordentoft kunne aldrig sige nej til at hjælpe folk. Sådan sagde man på egnen. Sådan kan man læse i læserbreve i aviserne. Læserbreve var ikke almindelige dengang, og helt ekstraordinært var det, at patienter uden for »den borgerlige kreds« på egnen bakkede op om lægen. Da familien i 1912 forlod Thisted, skrev Thisted Socialdemokrat: »Læge Poul Nordentoft forlader fra 1. Februar Thisted og nedsætter sig som praktiserende Læge i Vordingborg. Det er sikkert de uheldige Forhold, hvorunder denne stærkt omstridte Læge i de sidste 2 a 3 Aar har virket, der nu gør, at han ryster Thisted-støvet af sine Fødder. Nordentoft var vistnok en dygtig Læge, og han havde trods alt en ret stor Praksis«. Der var rod i pengesager – det sagde man jo. Men han så heller ikke så nøje på at udsende regninger til dem, der ikke havde råd. Det fremgår bl.a. af læserbrevene.

Thistedboerne blev gennem de lokale aviser holdt opdateret med deres tidligere læges meritter. Her et udklip fra Thisted Amts Tidende i april 1921. Den lokale avis skriver: »Poul Nordentoft kom, ledsaget af to Opdagere, ind i Retspalæet. Nordentoft er blevet bleg og gusten med indfaldne Kinder, men han er dog stadig ved godt Humør og bar på et lille blaat Hefte, i hvilket han agtede at gøre Notater under Retshandlingen. Der var ikke mødt ret mange nysgerrige for at overvære Retshandlingen, og de, der var mødt, blev skuffede, idet Rigsadvokaten, Topsøe Jensen, begærede Dørene lukkede. Efter at Folk havde forladt Retslokalet, blev Læge Nordentoft ført ind og placeret mellem sine to Forsvarere, Højesteretssagførerne Henriques og Bache, hvorefter Rigsadvokaten tog fat på sit lange Aktoat«.

»Der er bestemt ikke noget justitsmord at opklare her«, fastslår Jens Ole Petersen. Efter hans vurdering tyder meget på, at den ulyksalige januarnat 1907 ikke var forsikringssvindel, men et forsøg på at slå en bror eller den rige svoger på Store Torv (købmand Brinkmann) for lidt penge. Måske skabe lidt »medlidenhed« hos grådige kreditorer? Trods en stor praksis havde hans familie et par gange måttet træde økonomisk til. Han havde sat bo seks år forinden, konen havde ingen formue, og han anså det tjenligt at indrette sig stort fra begyndelsen. Hans bo, hans store bibliotek og hans instrumentsamling var vurderet til 20.000 kr. – et kæmpebeløb dengang. Deraf gælden. Og snakken i byen: Er lægen nu også kommet ærligt til det hele? Og hvad med det automobil, han kører rundt i? Da den gamle byfoged – og borgmester – Clausen i 1907 blev foranlediget til at indkalde Poul Nordentoft til et møde på rådhuset for at forklare sig om de økonomiske forhold, kunne byfogeden af regnskabsjournalerne konstatere, at Nordentofts årsindtægt var på 8.000 kr. Et stort beløb for 100 år siden. (Ifølge en anden lokal kilde var timelønnen for en arbejder ti år senere – i 1917 – nået op på 85 øre). Den mundtlige overlevering vil vide, at byfogeden lod en bemærkning falde om, at »det var godt nok mange penge; det var måske læge, man skulle have været«.

Poul Nordentoft havde som nævnt overtaget broren, Severin Nordentofts lægepraksis i Thisted i 1901. Severin var en af de få, der sammen med Palle Rosenkrantz drog i felten i et forsvar. Han vendte tilbage til byen og besøgte broren i arresten. Det var efter at have hørt hans forklaringer, at han bagefter over for offentligheden mente at kunne erklære broren »så helt og aldeles uskyldig« i alle anklager. Han iværksatte – ligesom Rosenkrantz – undersøgelser og indsamlede vidneudsagn i forsøget på at tegne et andet og mere nuanceret billede end dét fra kommissionsdomstolen – og

distriktslægen. Han forsøgte således så at sige lægefagligt at udrede, hvad der var foregået i Poul Nordentofts konsultation, der af unge piger, som måske var hos en læge for første gang, blev udlagt på en måde, der kunne stille alle læger i miskredit – ikke kun den unge læge i Thisted.

Poul Nordentoft blev frikendt for indbrud både ved kommissionsdomstolen og i Højesteret, hvor sagen sluttede i 1909. Han blev dømt 20 dages fængsel for meddelagtighed i assurancesvig og udstedelse af falske attester. En ansøgning om benådning blev afslået. Thisted-lægens audiens hos Kongen havde altså ikke haft sin virkning. Han blev også frikendt i en sag om blufærdighedskrænkelser i 1911. Der verserer flere andre sager om voldtægt og blufærdighedskrænkelser ved under- og overret, som mange år senere bliver genoptaget i forbindelse med nye »Nordentoft-sager«. Sladdereren tiltog, og 1912 fortrak hele familien fra Thisted. Nordentoft blev skilt. Men interessen for den kontroversielle læge forblev intakt. Og aviserne løb tilsyneladende aldrig tør for stof om den nu tidligere Thisted-læge. Alt blev refereret. Kilden var på det nærmeste bundløs for Thisted-aviserne, der refererede linje for linje, hvad der blev skrevet i københavnske aviser. Hvis man ikke ligefrem havde en »specialkorrespondent« i hovedstaden. Som oftest blev der indledningsvis lagt en vis afstand til den tidligere Thisted-læge og hans meritter – i stil med: »Når man kender Poul Nordentoft fra hans Thisted-tid, kan man ikke forbavses over ... osv.« Otte år efter at lægen var rejst fra Thisted, kom der pludselig en »opdager« til byen for at foretage »Undersøgelser i Forhold, der ellers maa siges for længst at være bleven gennemtrawlet på Kryds og Tværs«, som det hed i den lokale avis i en artikel af egen tilvirkning.

En af de mere spektakulære hændelser er beretningen om en dramatisk flugt, som Nor-

dentoft foretog fra arrestbygningen i Hestemøllestræde i København. Eller de jævnlige rapporter fra det tugthus, han til sidst havnede i. Han var ikke nogen nem fange, ville ikke finde sig i hvad som helst, kæmpede for at forbedre forholdene ikke kun for sig selv. Listen er alenlang i avisregistreringerne i det lokale arkiv. Det samme er den række af personer – sagførere, personale inden for politi- og retsvæsen, vidner m. fl. – der i årenes løb var involveret. Så mange papirer krævede sagernes behandling, at sagsakterne måtte transporteres til retten af politiet på trækvogne. Dokumenteret i både tekst og billede.

Sagerne drejede sig bl.a. om svangerskabsafbrydelser og mystiske omstændigheder omkring hans nye kones død – der blev skrevet om giftmord. I 1918 var han blevet anholdt. To af hans patienter døde efter abort. En ny kommissionsdomstol blev nedsat. Poul Nordentoft blev idømt dødsstraf for 30 tilfælde af fosterfordrivelse, hustrumord iberegnet – og så for resten indbruddet i Thisted i 1907, som han nu tilstod. I straffen er medregnet straf for overgreb mod fire unge kvinder i Thy, som han ellers i første omgang var blevet frifundet for ved Overretten i Viborg. Han blev desuden dømt for meddelagtighed i brandstiftelse og pengeafpresning. Højesteret ville ikke dømme for hustrumord, og han slap med 10 år af dommens 12 år i Horsens Tugthus. Derefter fem års landsforvisning, hvor han i nogle år var praktiserende massør i Paris, Marseilles og senere

»Ingen – og da slet ikke den imponerede tjener – ville have gættet på, at den selv-sikre og charmerende herre, ledsaget af en genert ung pige, lige havde forladt Horsens Tugthus«.

1996. Else Enemark, datter af Astrid og Poul Nordentoft.

ansat i et medicinalfirma i Algier. I 1931 kom han tilbage til Danmark og nedsatte sig som læge på Vesterbro i København. Han oparbejdede en ikke ringe praksis og var meget søgt af kvinder. En overgang averterede han med specialbehandling i kvindesygdomme, men her skred lægeforeningen ind, og der rejstes tiltale mod ham ved byretten. Han var ikke i forbindelse med tugthus-straffen blevet frakendt retten til at drive lægepraksis. Da sagen blev behandlet i Højesteret, fandtes en sådan tiltale-paragraf ikke i loven, men Nordentoft-sagen gav anledning til, at den blev indført.

Den sidste Nordentoft-sag

Poul Nordentoft døde i 1937 – »en trist død« kan man læse. Men forinden – samme år – tiltrak han endnu en gang de store bogstaver i en avisoverskrift, nu i Ekstra Bladet: »Anholdelsen af læge Poul Nordentoft«. På grundlag af en anonym anmeldelse havde kriminalpolitiet mandag den 14. juni anholdt Nordentoft og sigtet ham for fosterfordrivelse. I et tilfælde skal han på sin klinik have opereret en kvinde mod en høj betaling. Under afhøringen er-

Ekstra Bladet havde de store bogstaver fremme i 1937, da den tidligere Thisted-læge dukkede op i offentligheden for sidste gang. Samme år døde han.

kendte Nordentoft at have foretaget en sådan operation, men erklærede sig uskyldig i nogen strafferetslig handling, idet den pågældende kvinde skulle være blevet voldtaget. Denne påstand ville politiet nu kigge nærmere på, ligesom Nordentofts »Arbejdsforhold på Klinikken på Vesterbrogade skulde underkastes en politimæssig Belysning«. I juni 1937 havde Folketinget netop vedtaget en lov, som tillod abort på »medicinsk« indikation. Dvs. hvis kvinden ville lide varig legemlig skade ved at gennemføre en fødsel. Umiddelbart efter dukkede historien om Poul Nordentoft op i avisen. Han var kun en af mange læger, der blev dømt for at foretage illegale aborter. Fri abort blev først legaliseret i Danmark i 1973.

Og baron Palle Adam Vilhelm Rosenkrantz. Den mand der havde fulgt og forsvaret Poul Nordentoft gennem mange år – hvad blev der af ham? Han døde fire år senere – i 1941. Han havde været journalist og forfatter gennem 50 år, hvor de omkring 100 værker i forskellige genrer havde været vejen ud af en bundløs gæld og givet brød på bordet. Den gamle adelsmand vrængede ad det spirende velfærdssamfund med dets »negermusik« og »kammeratægteskaber«. »Så i 1930'erne bliver Palle mere og mere alene i verden. For ideologisk til højrefløj, for reaktionær for venstrefløj«, som litteraturkritikeren Bo Tao Michaëlis udtrykker det.

En datter møder en far

Else Enemark, datter af Astrid og Poul Nordentoft, døde i 1994. I sin alderdom nåede hun at skrive en erindringsbog, der også handler om hendes søster, Inger Merete Nordentoft, der vakte opstandelse, da hun som ugift skoleinspektør og kommunistisk folketingsmedlem meddelte, at hun skulle have et barn, men ikke agtede at gifte sig.

Else Enemark blev en engageret pædagog og sygeplejerske, siden lægefrue, hun var kun seks-syv år, da hendes forældre blev skilt, hvorefter hun og hendes to søskende praktisk talt mistede forbindelsen til deres far. Inger Merete boede dog i nogle år hos faren. Det var naturligvis et chok for den helt unge Else og hendes søskende, da deres far blev arresteret og anklaget for de alvorlige forbrydelser.

Else Enemark fortæller om et møde med sin far, da han var blevet løsladt fra tugthuset: »Hvordan mødet forløb, mindes jeg ikke præcis. Men at det blev en skuffelse for begge parter, er der ikke tvivl om. Måske er – og var jeg – snæversynet, men jeg havde nok alligevel tænkt lidt i retning af en angrende synder. Det var han ikke. Han må have haft en

utrolig styrke, for ingen – og da slet ikke den imponerede tjener på Hotel Dagmar i Ribe – ville gætte på, at den selvsikre og charmerende herre, ledsaget af en genert ung pige, lige havde forladt Horsens Tugthus. Da tjeneren på hans bestilling kom med fine cigarer, sagde han: »Har De virkelig ikke bedre?«. Tjeneren ilede beredvilligt af sted. (..) Jeg tror også, at far var skuffet over, at jeg ikke var lige så smuk som min mor. Jeg spurgte senere Inger Merete, hvad hun havde følt – og det var akkurat det samme. Han var ikke særlig interesseret i, hvad mit arbejde gik ud på, men derimod at høre om mor og far-Georg – og betro mig, at det var familiens skyld, mor havde forladt ham, og at mor udmærket forstod, at det var hende, han elskede, selv om han ikke altid kunne modstå

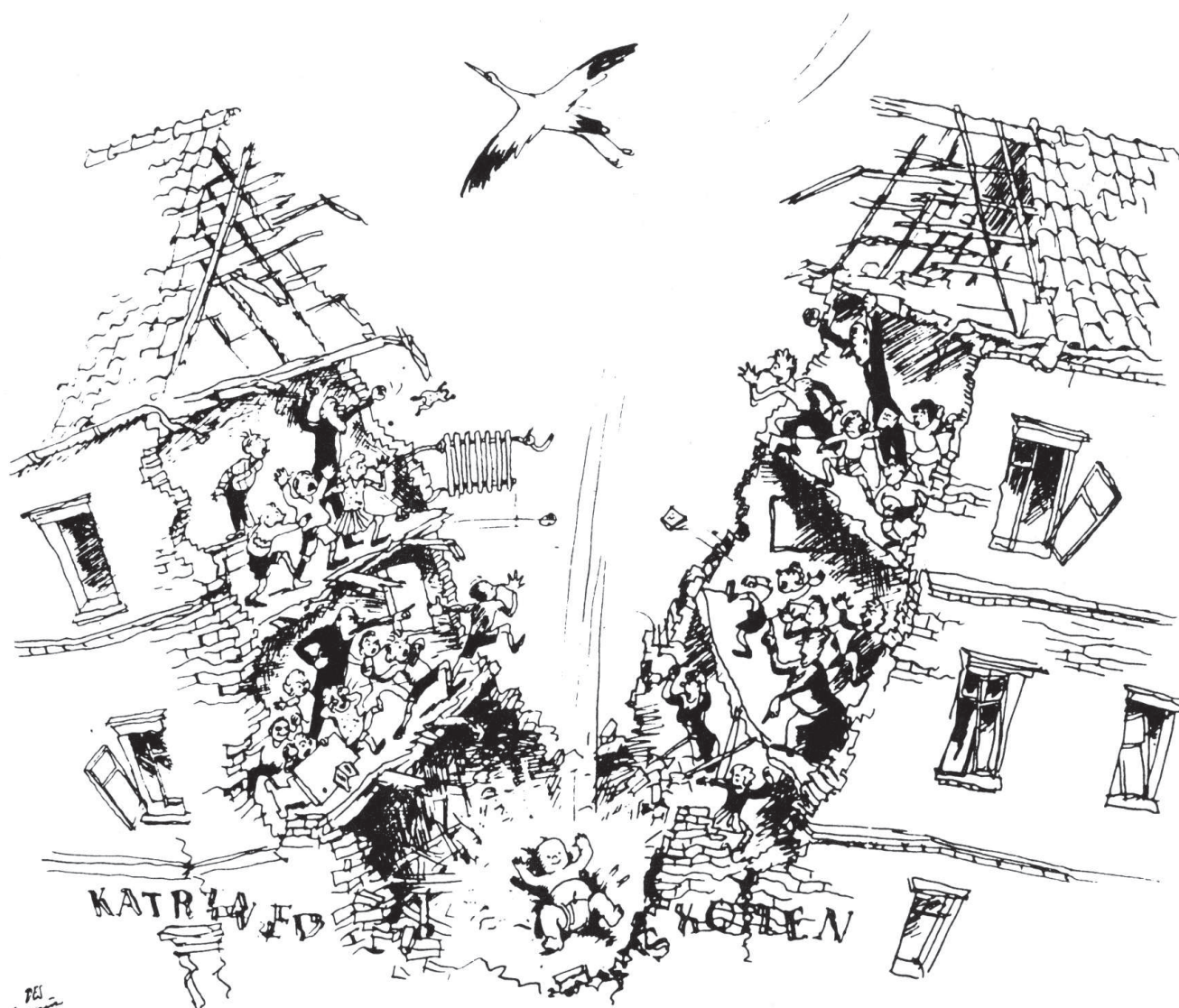
Inger Merete Nordentoft kom i Folketinget 30. oktober 1945 og er her samme år fotograferet med tingets øvrige kvindelige medlemmer. Det er (fra venstre): Petra Petersen (DKP, Kommunisterne), Elin Appel (Venstre), Inger Merete Nordentoft (DKP), Kirsten Gloerfelt-Tarp (De radikale), Ragnhild Andersen (DKP), Erna Sørensen (Konservative), Oda Christensen (Konservative) og Gudrun Hasseriis (Konservative). Folketinget.

andre kvinder. Ja, han havde faktisk haft det sådan, at når han så en kvinde, tænkte han: »Hende vil jeg gerne i seng med«. »Og«, tilføjede han, »jeg kom det næsten også altid«. Jeg følte mig klædt af til skindet og æklede faktisk ved ham. Dengang havde jeg endda ikke læst hans sagsakter (..) Måske var jeg for bornert, men det hang jo sammen med hele den opdragelse, han selv havde udsat os for ved at svigte os alle på den måde. Af retssagen har jeg set, at

han selv prøvede at få skilsmisse for at gifte sig med en anden kone, som var gravid...«

En skole der blev til to

Tre medlemmer af Nordentoft-slægten kom til at spille en rolle under den tyske besættelse af Danmark 1940-45. Knud Nordentoft på den forkerte side af den berømte kridtstreg under

Inger Merete Nordentoft-sagen førte til, at den skole, hun var leder af, blev delt i to skoler – inden for den samme bygning – og med to skoleinspektører. Præcis som Nordentoft-sagen havde spaltet samfundet. Skoledirektionens salomoniske afgørelse havde et skær af komik – sådan som Des Asmussen-tegningen fra bladet Muldvarpen 1946 ikke forsøger at skjule.

fanerne hos tyskerne og de danske nazister. Inger Merete Nordentoft gik ind i modstandsbevægelsen. Einar Mygdal Nordentoft (1896-1968) var officer i hæren og fra 1938-43 chef for generalstabens efterretningssektion; flygtede 1943 til Sverige og fortsatte efterretningstjenestens virke fra Stockholm

Inger Merete Nordentoft (f. 1903) blev i 1923 uddannet lærer og som 42-årig inspektør for en af Københavns største skoler – Katrinedalskolen i Vanløse. Under krigen gik hun som nævnt ind i modstandsbevægelsen, blev medstifter af modstandsgruppen Ringen og arresteret af tyskerne – sad en tid i Vestre Fængsel sammen med kommunistlederen Aksel Larsen. Hun skiftede parti – socialdemokraten blev kommunist. Hun kom til at repræsentere DKP, Danmark Kommunistiske Parti, i Folketinget sammen med blandt andre Aksel Larsen. Men det var dog hverken pædagogikken eller det politiske arbejde, som i slutningen af 1945 og de følgende to år bragte hende på forsiderne af alle landets aviser. Nej, dét der rystede store dele af den danske offentlighed var, at den ugifte Inger Merete Nordentoft – uagtet sin position som skoleinspektør og folketingsmedlem – åbent erklærede, at hun var gravid, og at hun havde i sinde at føde og opfostre sit barn. Og hun blev ved at fastholde, at det ikke ragede andre, hvem der var barnets far. I de fleste folks øjne var den unge skoleinspektør ikke længere »et Forbillede for den opvoksende og nysgerrige Ungdom«. Hendes fagforening tog afstand og kaldte hende »samfundsskadelig«. Det hjalp jo heller ikke på hendes omdømme, at hun på et møde i Aalborg uden spor af tøven havde sammenlignet den danske folkeskole med den tyske afdeling af Vestre Fængsel under besættelsen. Lærerne var fangevogtere og børnene fanger. Ordene vakte røre i forsamlingen af skolelærere, der alle var vant til at bruge næverne. Sammenligningen var ikke grebet ud af den blå luft. Hun kendte jo både nævnte

Inger Merete Nordentoft med datteren Kirsten, der blev født 23. marts 1946. (Privatfoto).

fængsel og skole. Hun blev opfattet som intet mindre end en provokation mod fundamentale kristne værdier, mod seksualmoralen – en regulær skandale. Landets præster krævede hende afskediget. Det samme gjorde tusinder af konservative kvinder i Vestjylland, hvor der blev indsamlet underskrifter i protest. Rundt om i de små hjem gik bølgerne højt. Alle havde en mening. Og det blev en sag for det folkeeting, Inger Merete Nordentoft var medlem af. Et flertal fandt, at »Frøken Nordentoft-sagen skulde bringes i Overensstemmelse med det Grundlag, hvorpaa Folkeskolen hviler«. Men det skulle vise sig, at Inger Merete Nordentoft trods det politiske pres i sidste ende vandt over systemet.

Inger Merete Nordentoft havde et adoptivbarn i forvejen. Da hun var blevet gravid, foreslog den københavnske skoledirektør, at hun tog en så lang orlov, at hun kunne rejse bort og vende hjem med endnu et »adoptivbarn«. Men

Knud Nordentoft var i dagbogen optaget af »kors-toget mod bolchevismen« efter krigsudbruddet mellem Tyskland og Sovjetunionen. En periode var han knyttet til et af hvervekontorerne for Frikorps Danmark. Under krigen gik omkring 7.000 danskere i tysk krigstjeneste.

hun valgte at bruge sin situation til at kæmpe for, at enhver kvinde, gift eller ugift, havde ret til at få et barn. Hun skrev med sine beslutninger og handlinger ikke kun danmarkshistorie – hun blev en pioner inden for kvindefrigørelse og kvindesag. En position der stadig er inspiration for mange kvinder. Hun har for længst sikret sig en plads i leksikaene. Hvad der ikke ville være en sag i dag, det var i årene lige efter krigen en større sag i både politiske og kirkelige kredse – også i udlandet – hvor man opfattede »sagen« som en principsag om den ugifte mors stilling. På Katrinedalskolen skabte sagen stor

splittelse. Og det endte med, at skolen blev delt i to afdelinger med hver sin inspektør. Langt den største del af forældrene bakkede dog op om Inger Merete Nordentoft og lod deres børn gå i »hendes« skole.

Inger Merete Nordentoft var medlem af Folketinget fra 1945 til 1953. I 1957 udmeldte hun sig ud af Danmarks Kommunistiske Parti bl.a. på grund af Sovjets intervention i Ungarn året før. Hun var stærkt rystet over afsløringer på 20. partikongres i Moskva og beskæftigede sig ikke efter udmeldelsen med partipolitik. Hun kastede sig i stedet bl.a. over arbejdet i forskellige kvindeorganisationer.

En famøs dagbog

Inger Merete Nordentoft, der døde i 1960, havde været en markant skikkelse i de kulturradikale kredse i København og inden for folkeskoleverdenen og deltog gennem årene i udviklingen af nye læsesystemer og skrev selv flere skolebøger, især læsebøger. Hun fik stor pædagogisk og politisk betydning, bl.a. i kraft af sine lærebøger til faget dansk og pjecen *Opdragelse til Demokrati* (1944). Hun var aktiv inden for Københavns Lærerindeforening, var formand for denne og Fælleslærerrådet og medlem af Nordisk Lærerindforbunds bestyrelse.

En af bøgerne – *Bibelhistorie for Grundskolen* – skrev hun i 1939 sammen med fættteren Knud Nordentoft, der også kom til at spille en vis rolle under den tyske besættelse. Han valgte dog en anden side – den nazistiske. Han blev en slags kulturel banner- eller pennefører for det danske nazistparti; hans omfattende dagbogsskriveri tog karakter af et værk, der skulle dokumentere og forklare, at de danskere, der valgte at gå over stregen, over til tysk side, i virkeligheden havde handlet ud fra nationale og fædrelandskærlige motiver. I stedet blev dagbogen et anklageskrift mod de

danske overløbere i retsopgøret efter krigen og i den såkaldte »æresret«, der blev rejst af Dansk Forfatterforening.

Til trods for at Inger Merete og Knud Nordentoft befandt sig på hver sin side af kridtstregen, bevarede de ifølge dagbogen forbindelsen gennem en del af besættelsen. Hun var en af de få i familien, han stadig havde kontakt til.

De to diskuterer (stadig ifølge dagbogen), hvis forbillede der er mest menneskefjendsk – Hitler eller Stalin! Knud Nordentoft tillagde sit dagbogsskriveri så stor betydning, at han ville have kusinen til at opbevare dele af manuskriptet, hvis det blev nødvendigt, for det måtte jo endelig ikke gå tabt. Et værk på over 900 sider, hvori han nedfælder sine tanker om verden og

Den fire-årige Kirsten var med, da Inger Merete Nordentoft stemte ved folketingsvalget i september 1950. (Land og Folk, kommunistisk dagblad).

ikke mindst sin egen rolle i den. Men ikke nok med dét. 26. august 1943 hedder det i dagbogen: »Jeg ringer til hende (Inger Merete, red.) og kræver hendes Beskyttelse, hvis der en Dag skulde staa en Bande Kommuniste på Trappen!« I sin egen iscenesættelse af virkeligheden var det vigtigt for den meget selvbevidste Knud Nordentoft at nå helskindet frem også til tiden efter krigen, så han med hjælp fra dagbogen kunne forklare de danske nazisters sande historie. Sådan kom det ikke til at gå. Det blev i stedet Knud Nordentoft og flere af dem, han

Knud Nordentoft – juristen og forfatteren, der søgte lykken og det daglige brød i nazismens tjeneste. (Scanpix).

havde skrevet så detaljeret om, der kom til at betale en pris.

Knud Nordentoft var, som Inger Merete, født i Thisted, og han var søn af Severin Nordentoft (f. 1866), hvis lægepraksis i Thisted blev overtaget af Poul Nordentoft. Severin havde taget kampen op i Thisted, da der i 1907 rejste sig en storm mod broren efter det meget omtalte indbrud, der som det berømte fluepapir trak en masse andre »sager« til sig, som det var svært at gennemskue – selv for den kommissionsdomstol, der kom til byen. Severin var jo blevet overbevist om brorens uskyld. Han havde været læge i byen i syv år, blev siden dr. med. og skabte sig i Århus og København en karriere – og et givtigt levebrød – inden for kvindesygdomme, kirurgi og røntgenologi. Skrev bøger om kirurgi, populærmedicinske skrifter, »politiske brochurer« og æstetiske bøger. En begavet mand af stor energi »om end han saa noget optimistisk på sine Resultater«, som det hed i et biografisk leksikon fra 1924. Severin Nordentoft døde i 1922. I karakteristikken i det biografiske leksikon kan man genkende træk, der kan iagttages hos andre i Nordentoft-familien: »(..) et skarpt og kritisk Hoved, i Besiddelse af utrættelig Arbejdsiver og en brændende Ærgerrighed, men noget stejl og kantet i Forme (..) Manglede Selvkritik og Sans for nøgtern Vurdering, ogsaa af sine Omgivelser, som han jævnlig kom i Konflikt med«.

Dette gælder ikke mindst sønnen Knud Nordentoft (f. 1895). Selvbevidst, initiativrig og energisk hinsides det ubærlige – det er en af de karakteristikker, man kan støde på i kilderne. I en patientjournal fra Hareskov Kuranstalt, hvor Knud Nordentoft lod sig indlægge i 1938, hedder det, at han var »usvigelig sikker paa sin egen Intelligens, som han fandt endog særlig fremragende«.

Knud Nordentoft blev student i 1913 og cand. jur. seks år senere. Han ville oprindeligt

Knud Nordentoft var aktiv på mange fronter under krigen. Han var bl.a. tilknyttet Schalburgkorpset og dets efterretningsvæsen. Det var et tysk hjælpekorps, befolket af danske håndlangere, der udførte terroraktioner og gengældelsesmord. De fleste »schalburgtager« fandt sted i København, men de større byer i Jylland og på Fyn fik også besøg. Her er det Fyns Tidende i Odense, som bliver sprængt i luften i februar 1945. (Frihedsmuseet).

være digter og studere nationaløkonomi, men faren lovede at finansiere både økonomistudier og en længere USA-rejse, hvis sønnen gjorde juraen færdig først. I 1919 rejste han til Californien for at undervise på den dansk-amerikanske højskole, hvor en farbror var forstander, afvekslende med arbejde på et savværk. Knud Nordentoft skrev under opholdet i USA den selvbiografiske roman *Jørgen Laasbys Barndom* 1-3, der udkom i 1923-24. I første del af romanen har Thisted og Thy lagt by og natur til. Kritikken gav den en hård medfart. Han havde vekslende medvind med de senere romaner og debatbøger. Det blev også til en digtsamling før krigen, og han debuterede efteråret 1940 som dramatiker med intet mindre end et tragisk lystspil om – fosterfordrivelse. Inspirationen

kan kun være hentet fra farbroren, Poul Nordentofts virksomhed. Stykket gik dog kun kort tid. Et stykke på Det kongelige Teater nåede aldrig at blive opført. Det kan tænkes, at det var forfatterens politiske nyorientering, der var baggrunden. Stykket hed *Genius* og handlede om et genis trængsler. Sikkert baseret på egne oplevelser.

Knud Nordentoft virkede i 1920'erne som sagfører først i København og siden i Grindsted, Århus og Hillerød, men havde ikke held til at forene borgerlig karriere og digterliv. Med den tyske besættelse af Danmark 9. april 1940 åbnede sig imidlertid nye udfordringer, nye muligheder, en ny indtægtskilde. Ved årsskiftet 1940-41 meldte Knud Nordentoft sig ind hos Fritz Clausens nazister – medlemskabet er i

Bovrup-kartoteket noteret på datoen 6. januar 1941. Han helliger sig det danske naziparti (DNSAP), hvor han blandt andet fungerede som journalist og en slags kulturel medarbejder og gjorde, hvad han kunne for at få en post som kulturdiktator efter den tyske sejr, han længe mente var en realitet. Han udarbejdede en plan for kulturlivets fremtidige indretning og førelse i Danmark. Senere blev han efterretningsagent for terrororganisationen Schalburgkorpset. Siden ventede tragedien: Han blev idømt otte års fængsel, »slap« med de fire; udstødelsen af samfundet og forfatterforeningen og til sidst selvmordet. Om aftenen den 15. juni

1953 sprang han i vandet ved Krøyers Plads på Christianshavn med to tunge murbrokker i frakkelommerne. Forinden havde han udgivet en sidste bog: *Den hemmelige danmarkshistorie. Den forløjede udrensning*. Heller ikke denne bog påkaldte den store interesse. Ingen ville tro på den nervesvækkede, forvirrede og næsten blinde Nordentofts påstand om, at han var uskyldigt dømt i retsopgøret efter befrielsen.

Flemming Skipper

Født 1939. Lokalhistoriske bøger og artikler.

Kilder

Foruden de i artiklen nævnte bøger er der hentet oplysninger og registreringer i »Nordentoft-sagen« på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune samt om Knud Nordentofts sidste år i *Forræderens Dagbog. En dansk nazist 1941-45* af Arne Hardis (2005). Else Enemarks erindringer blev udgivet i 1996: *Mit sære sind*. Palle Rosenkrantz' navn og forfatterskab dukker op hvert

år i forbindelse med uddelingen af krimiprisen i Det Danske Kriminalakademi. Desuden henvises til Politiken 08.11.2003: Baronens som gik sine egne veje (Bo Tao Michaëlis), Politiken 31.05.2003: Hvad skovsøen gemte (Benni Bødker), Weekendavisen 31.10.2003: Skrivekugle: Den kriminelle baron (Poul Pilgaard Johnsen).